

ترجمه تابو در دوبله فارسی فیلم‌های کارآگاهی: مطالعه موردی لانه زنبور (از مجموعه هرکول پوارو اثر آگاتا کریستی)^۱

لیلا نیک‌نسب^۲

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی راهکارهای به کار گرفته شده مترجمان فارسی برای ترجمه تابو می‌پردازد. به این منظور، دوبله فارسی سریال انگلیسی «هرکول پوارو» — «قسمت لانه زنبور» — که توسط صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران انجام شده است، تحلیل شد. چارچوب نظری پژوهش مبتنی بر دسته‌بندی انواع تابوی پیشنهادی شریفی و دارچینیان (۱۳۸۸) می‌باشد. هدف این پژوهش بررسی انواع تابوهای موجود در این سریال و راهکارهایی است که مترجم در دوبله فارسی این سریال کارآگاهی جهت ترجمه تابو استفاده کرده است. طبق یافته‌های پژوهش، بیشتر تابوهای استخراج شده در این سریال مربوط به روابط آزاد زن و مرد قبل از ازدواج و یا روابط خصوصی آنها و همچنین رفتارهای غیراخلاقی مانند پوشش نامناسب می‌باشد. برخی راهکارهای اتخاذ شده در دوبله اثر عبارتند از: حذف، تغییر موضوع گفتگوها، ترجمه تابو به غیرتابو و شیوه ترکیبی. راهکارهای اتخاذ شده روی داستان تأثیر گذاشته و به نظر می‌رسد موجب تغییر برخی از حوادث داستان گردیده است. در دوبله فارسی، تعلیق^۳ در برخی صحنه‌ها از بین رفته است و بسیاری از گفتگوها و پایان سریال دچار تحریف شده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که مترجم فیلم هنگام مواجهه با «برخوردهای فرهنگی»^۴ بین اثر مبدأ و ترجمه آن به زبان مقصد، با در نظر گرفتن فرهنگ مقصد ترجیح می‌دهد عناصر نامناسب را با عناصر مقبول‌تر جایگزین کند و صحنه‌های حاوی تابو یا گفتگوی حاوی عناصر تابو را به کلی حذف کند.

واژه‌های راهنما: تابو، دوبله، راهکارهای ترجمه، هنجارها

۱. این مقاله در تاریخ ۱۴۰۲/۰۵/۳۱ دریافت شد و در تاریخ ۱۴۰۲/۱۰/۱۲ به تصویب رسید.

۲. عضو هیئت علمی گروه زبان انگلیسی، دانشکده علوم انسانی و هنر، دانشگاه حضرت معصومه (س)، قم، ایران؛

پست الکترونیک: l.niknasab@hmu.ac.ir

۳. suspension

۴. cultural clashes

۱. مقدمه

در شمار زیادی از فیلم‌های ساخته شده در جهان، تابوهایی وجود دارد که برای جوامعی ترجمه می‌شوند که در آن‌ها دقیقاً همانند فرهنگ مبدأ، این تابوها قابل پذیرش نیستند. هنگام ترجمه این فیلم‌ها به زبان انگلیسی، مترجمان ناگزیرند بسیاری از تعهدات قانونی را مدنظر قرار دهند و از هنجارهای حاکم بر جامعه هدف تبعیت کنند. آویلا-کابرا (2016) بیان می‌کند که تابوها ثابت نیستند و در فرهنگ‌های مختلف به شکل متفاوتی ظاهر می‌شوند. به بیان دقیق‌تر، ممکن است برخی کلمات در برخی فرهنگ‌ها به‌عنوان تابو شناخته شوند در حالیکه در فرهنگ دیگر، تابو به شمار نروند. نحوه ترجمه تابوها بسیار مهم است زیرا به نوعی بر جامعه هدف، تاثیر می‌گذارد.

شاید بتوان گفت راهکارهایی که برای برخورد با تابوها در ترجمه آثار معمایی و رمزآلود به کار گرفته می‌شوند، به مراتب دشوارتر و حساس‌تر از آثار دیگر است زیرا در این موارد کوچکترین تغییر ایجاد شده در اثر «حذف» و «جایگزینی» نامناسب و نادیده گرفتن سرنخ‌هایی که به گره‌گشایی‌ها کمک می‌کند از تاثیر آن به مراتب کاسته، معماها را بی‌معنا جلوه داده و حتی ممکن است ژانر اثر را تغییر دهد.

«واژه انگلیسی 'taboo' (tabu) یک اصطلاح برگرفته از زبان تونگانی است که اولین بار توسط کاپیتان کوک در اواخر قرن ۱۸ معرفی شد و به شخص، شی یا عمل خطرناک اشاره می‌کند که باید از آن اجتناب شود» (آلن و بوربج، ۲۰۰۶، صص ۲-۳). طبق گفته گائو^۵ (2013)، واژه تابو به کلمه‌ای اطلاق می‌شود که افراد به دلایل مذهبی، سیاسی یا جنسی از آن اجتناب می‌کنند و معمولاً با حسن تعبیر جایگزین می‌شود.

یول^۶ (2010) با ربط دادن تابوها به زبان عامیانه رایج بین جوانان، اظهار داشته است که تابوها عباراتی هستند که مردم به دلیل مذهب، ادب و رفتار از کاربرد آنها اجتناب می‌کنند. به

---

۵. Gao

۶. Yule

گفته وی، واژه‌های ناسزا، اکثر تابوها را تشکیل می‌دهد. هر جامعه‌ای، عمل و کلمات تابوی خاص خود را دارد (فرمن^۷، ۲۰۰۷ نقل از ویدهی و همکاران^۸، ۲۰۰۹، ص. ۷).

با توجه به اثر مورد بررسی در این پژوهش، بهتر است برای پرداختن به مبحث تابو هنجارها را نیز مدنظر قرار داد. توری^۹ (۱۹۹۵) با بحث پیرامون انواع مختلف هنجارها در مراحل مختلف فرآیند ترجمه، دسته‌بندی زیر را برای هنجار ارائه کرده است: (۱) هنجارهای اولیه؛ (۲) هنجارهای مقدماتی؛ (۳) هنجارهای عملیاتی. هنجار اولیه به انتخاب کلی مترجمان اطلاق می‌شود. بنابراین، مترجمان می‌توانند از هنجارهای تحقق‌یافته در متن مبدأ یا هنجارهای فرهنگ یا زبان مقصد تبعیت کنند. چنانچه هنجارهای فرهنگ مبدأ حاکم باشد، متن مقصد «بسند» خواهد بود و چنانچه هنجارهای فرهنگ مقصد غالب باشد، متن مقصد «مقبول» خواهد بود (صص. ۶۴-۶۳).

۱،۲ چهارچوب نظری

۱.۲.۱. دسته‌بندی واژه‌های تابو

به دلیل ماهیت بدون مرز فرهنگ، شمارش و دسته‌بندی تمام کلمات تابو در یک زبان غیرممکن است. در نتیجه، دسته‌بندی‌های متعددی در ادبیات موجود برای اصطلاحات تابو با همپوشانی‌های قابل توجه یافت می‌شود. به عنوان مثال، لیچ^{۱۰} (۱۹۹۰، ص. ۱۵ نقل از اندرسون و ترادگیل، ۱۹۹۰) واژه‌های تابو را به سه گروه تقسیم کرده است: واژه‌های کثیف مربوط به جنسیت و دفع، واژه‌های مربوط به مذهب مانند مسیح، و واژه‌های مربوط به حیوانات مانند 'bitch' (سگ) ماده به معنای زن هرزه). علاوه‌براین، لیونگ (۲۰۱۱، نقل از پراتاما، ۲۰۱۶) واژه‌های تابو را به دو دسته ناسزا و غیرناسزا طبقه‌بندی می‌کند. در همین راستا، چهار دسته تابو پیشنهاد شده توسط آلن

---

۷. Fairman

۸. Widhi

۹. Tury

۱۰. Leach

و بوریج (2006) عبارتند از (۱) نامگذاری و مخاطب قرار دادن، (۲) روابط جنسی و ترشحات بدن، (۳) غذا و بو، و (۴) بیماری، مرگ، و کشتن.

تیموتی جی^{۱۱} (۱۹۹۲، نقل از ویدهی و همکاران، 2019)، دسته‌بندی ارائه شده از سوی آلن و بوریج (2006) را به صورت زیر بسط داد:

الف) ارجاعات جنسی؛

ب) ارجاعات توهین آمیز یا کفرآمیز؛

ج) ارجاعات مربوط به مدفوع و نجاسات و اشیاء مسمئ‌کننده؛

د) توهین‌های قومی-نژادی-جنسی.

ه) اشاره توهین آمیز به انحرافات روانی، جسمی یا اجتماعی ادراک شده.

و) اشارات اجدادی؛

ز) اصطلاحات مبتذل غیر استاندارد؛ و

ح) زبان عامیانه توهین آمیز

با در نظر گرفتن فرهنگ معاصر فارسی، شریفی و دارچینیان (۱۳۸۸، ص. ۱۳۲)،

دسته‌بندی زیر را برای اصطلاحات تابو پیشنهاد کرده‌اند:

الف) روابط خصوصی بین زن و مرد اعم از مشروع یا نامشروع و کلمات مرتبط با آنها مانند، بوسیدن، در آغوش گرفتن، همبستری، خیانت کردن، و غیره؛

ب) روابط دختر و پسر قبل از ازدواج مانند دوست پسر، دوست دختر و غیره؛

ج) نام بردن یا اشاره به اندامهای جنسی خارجی و واژگان مرتبط؛

د) واژگان و عبارات مربوط به مشروبات الکلی و مواد مخدر،

ه) دشنام، نفرین و عبارات بی‌ادبانه؛

و) بیان ویژگی‌های رفتارها و عادات غیراخلاقی مانند دزدی و غیره.

(ز) مسائل مربوط به مذهب و عقیده مخالف مذهب و عقیده جامعه مترجم.

(ح) بیان برخی مسائل سیاسی که به نوعی تهدیدکننده جامعه مترجم است و سبب می شود برخی موقعیت های سیاسی به شدت ناپایدار باقی بماند. طبق عقیده آنها، دامنه واژه های تابو در زبان فارسی به مراتب گسترده تر از زبان انگلیسی است که طبعاً چالش بزرگی را در فرآیند ترجمه ایجاد می کند.

به علاوه آنها تابوها را به جهت سهولت در امر مطالعه به دو دسته تقسیم می کنند که عبارت است از: (۱) تابوهای زبانی و (۲) تابوهای رفتاری. تابوی زبانی ممنوعیت بیان و بر زبان آوردن واژه های تابو است مانند دشنام، در حالی که تابوهای رفتاری ممنوعیت یک عمل و رفتار را در جامعه بیان می کند. (شریفی و دارچینیان، ۱۳۸۸)

پژوهش حاضر با هدف یافتن پاسخ سوالات زیر انجام شد:

- ۱) تابوهای موجود در این سریال بیشتر مربوط به کدام یک از طبقه بندی های ارائه شده از سوی شریفی و دارچینیان (۱۳۸۸) هستند؟
- ۲) در دوبله فارسی این سریال کارآگاهی، از چه راهکارهایی برای ترجمه تابو استفاده شده است؟

۲. پیشینه تحقیق

۲.۱. ترجمه تابو

طبق گفته داوودی (۲۰۰۹)، ترجمه اصطلاحات تابو، باید با لحاظ کردن عوامل زیر صورت پذیرد: الف) موقعیت، ب) موضوع، ج) مذهب، د) سن خوانندگان و ه) طبقه اجتماعی خوانندگان. همان طور که توری (۱۹۹۵) استدلال کرده است، برای ترجمه واژه های تابو، مترجم باید یک متن مقصد «بسنده» یا «قابل قبول» را با پیروی از هنجارهای زبان مبدأ در مقابل زبان مقصد انتخاب کند. به بیان دیگر، مترجمان در خصوص جایگزینی تابو در متن مبدأ با یک تابو در متن مقصد یا خنثی کردن آن با یک اصطلاح کمتر توهین آمیز یا کمتر صریح با یک دوراهی مواجه می شوند. برخی از راهکارهای پیشنهاد شده توسط محققان مختلف برای ترجمه تابو در جدول زیر فهرست شده اند:

جدول ۱. راهکارهای ترجمه برای واژه‌ها و عبارات تابو

داوودی (2009)	(۱) سانسور، (۲) جایگزینی، (۳) تابو به جای تابو، و (۴) حسن تعبیر
آلن و بوریج (2006)	(۱) حسن تعبیر یا به‌گویی ^{۱۲} ، (۲) دشوازه یا دشگویی ^{۱۳} ، (۳) جبران ^{۱۴}
وثوقی و اعتماد حسینی (2013)	(۱) حذف، (۲) دستکاری ^{۱۵} ، (۳) حسن تعبیر
ونوتی (۱۹۹۵، نقل از هاشمیان، ۲۰۱۵)	(۱) بومی‌سازی ^{۱۶} ، (۲) بیگانه‌سازی ^{۱۷}

سانسور که عموماً، به‌عنوان اولین و ساده‌ترین راهکار مورد استفاده برای ترجمه اصطلاحات تابو شناخته می‌شود، زمانی رخ می‌دهد که شخص یا گروهی مطالب مورد نظر را بررسی می‌کند و تصمیم می‌گیرد از خواندن یا تماشای آن جلوگیری کند» (ماگون ۲۰۱۰، نقل از غلامی و رهبر، ۲۰۱۸). همان‌طور که بیلانی (2007) بیان کرده است، سانسور به دلیل مسائل متعدد فرهنگی، زیبایی شناختی، سیاسی و ایدئولوژیک در ترجمه رخ می‌دهد. در واقع سانسور عمل کردن بر اساس مجموعه‌ای از معیارها و ارزش‌های خاص که توسط ایدئولوژی غالب فرهنگ مقصد ایجاد شده است، به‌عنوان فیلتری در فرآیند انتقال بین‌فرهنگی از طریق ترجمه عمل می‌کند. سانسور در ترجمه از طریق دستکاری محتوای متن مبدأ (کتبی، دیداری یا شنیداری) با استفاده از راهکارهای مختلف ترجمه محقق می‌شود.

خوش سلیقه و عامری نیز (۲۰۱۴) راهکارهای انتقال تابو را به شرح زیر دسته‌بندی

کرده است:

۱۲. euphemism

۱۳. dysphemism

۱۴. orthophemism

۱۵. manipulation of segmentation

۱۶. domestication

۱۷. foreignization

- (۱) حفظ-تابو مستقیماً با همان تأثیر به یک تابو در فارسی ترجمه می‌شود.
- (۲) جایگزین کردن-تابو به چیزی ترجمه می‌شود که در فارسی تابو محسوب نمی‌شود.
- (۳) کاهش دادن-تأثیر و شدت تابو در ترجمه کاهش می‌یابد.
- (۴) حذف-تابو به‌طور کامل در ترجمه حذف می‌شود.
- (۵) تقویت-عنصر غیر تابو با مفهوم تابوی متنی ضعیف در زبان مبدا به یک تابو در زبان مقصد ترجمه می‌شود.

۲.۲. مرور مطالعات گذشته

بیگدلو (2022) در پژوهش خود به بحث پیرامون راهکارهای رایج ترجمه تابوهای «ناطور دشت» سلینجر در دهه ۹۰ پرداخت. یافته‌های این پژوهش نشان داد، برای ترجمه موارد تابو، به‌جای تصمیمات مبتنی بر هنجار، تصمیمات شخصی مترجمان نقش دارد. محقق به این نتیجه رسید که در چهار ترجمه فارسی، «حذف» راهکار غالب بوده در حالی که در سایر ترجمه‌ها، پرکاربردترین راهکار، «جایگزینی» می‌باشد.

وو و وان (2021) در پژوهش خود به تجزیه و تحلیل راهکارهای مورد استفاده در ترجمه واژه‌های تابو براساس مجموعه داده انگلیسی-چینی متشکل از زیرنویس‌های سریال تلویزیونی «دروغ‌های کوچک بزرگ» فصل اول^{۱۸} پرداخته است. مجموعه داده‌های متشکل از اصطلاحات تابو به سه دسته تفکیک شد: اصطلاحات مربوط به جنسیت، اصطلاحات مربوط به همجنس‌گرایی و اصطلاحات مربوط به اندام‌های خصوصی بدن. بر اساس نتایج به‌دست آمده، «ترجمه تحت‌اللفظی»، «گسترش» و «حذف» به‌عنوان متداول‌ترین راهکارهای ترجمه مورد استفاده جهت برگردان سه دسته از کلمات تابو شناسایی شد.

آویلا-کابرا^{۱۹} در پژوهش‌های توصیفی خود (2015, 2016 & 2020) به بررسی زبان

---

۱۸. Big Little Lies Season 1

۱۹. Ávila-Cabrera

توهین آمیز و تابو در زیرنویس فیلم‌های کوئنتین تاراتینو پرداخت. بر اساس نتایج، فراوانی واژه‌های تابوی منتقل شده، 61.2% و فراوانی واژه‌های تابوی منتقل نشده 38.8% بود (یعنی 30.1% حذف شده در مقابل 8.7% خنثی شده). ویدهی و همکاران (2019) در یک پژوهش به تحلیل ترجمه کلمات تابو در فیلم «اطلاعات مرکزی»^{۲۰} براساس دسته‌بندی تابوها طبق نظر جی^{۲۱} (1992) و چارچوب روش‌های ترجمه نیومارک پرداخت. آنها دریافتند که هفت روش در ترجمه کلمات تابو به کار گرفته شده است که عبارتند از: معادل فرهنگی، کاهش، معادل کارکردی، بازنویسی، خنثی سازی، ترجمهٔ کامل و ترجمهٔ تحت‌اللفظی.

ستانیاکان^{۲۲} (۲۰۲۱) راهکارهای به کار رفته جهت ترجمه کلمات تابو در زیرنویس فیلم از انگلیسی به تایلندی را بررسی کرد که طبق نتایج، راهکار ترجمهٔ ارتباطی، ترجمهٔ آزاد، عدم ترجمه، ترجمهٔ معنایی، ترجمهٔ وفادار و ترجمهٔ اصطلاحی به ترتیب بیشترین فراوانی را به خود اختصاص دادند. علاوه بر این، مترجمان از پنج راهکار بومی استفاده کرده بودند که عبارتند از: جایگزینی تابو با تابو، جایگزینی تابو با غیرتابو، سانسور، استفاده از حسن تعبیر و جایگزینی. «این نتایج بر این امر دلالت دارد که اکثر مترجمان، به ترجمهٔ کلمات تابو اهمیت می‌دهند و بنابراین ترجیح می‌دهند از تابو برای تابو و نیز از راهکارهای ترجمهٔ ارتباطی برای تولید ترجمه‌های مؤثر استفاده کنند» (ستانیاکان، ۲۰۲۱، ص. ۱).

پراتاما^{۲۳} (2016) در مطالعهٔ موردی خود روی فیلم «کمک»^{۲۴} تلاش کرد تا کارکرد واژه‌های تابوی استفاده شده در فیلم و همچنین راهکارهای ترجمهٔ اعمال شده برای تولید نزدیک‌ترین کارکرد واژه‌های تابو در زیرنویس فیلم به اندونزیایی را شناسایی کند. وی با تکیه بر نظریه-

---

۲۰. Central Intelligence

۲۱. Jay

۲۲. Settanyakan

۲۳. Pratama

۲۴. The Help

های پیشنهادشده توسط کارامیتروگلو^{۲۵} (1998)، لیونگ^{۲۶} (2011)، توری (1995) و گاتلیب (1992) دریافت که راهکارهای اعمال شده به شرح زیر است: حذف، انتقال، و حسن تعبیر.

قاضی‌زاده و مردانی (2012) به بررسی راهکارهای مترجمان در نسخه دوبله‌شده فیلم‌های انگلیسی پرداختند. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده، در ترجمه‌های ارائه‌شده از سوی صدا و سیمای ایران و نیز مؤسسات فیلم خصوصی، راهکار جایگزینی تابو با غیرتابو بیشترین فراوانی را برای ترجمه واژه‌های ناسزا داشته است. بعد از جایگزینی، دستکاری، متداول‌ترین راهکار به‌کاررفته جهت ترجمه تابو بود. به‌عبارت‌دیگر، مترجمان به جای حذف کلمات یا اصطلاحات تابو، موضوع گفتگو را تغییر می‌دهند و دیالوگ‌های حاوی تابو را به صورت معمولی و غیرتابو ترجمه می‌کنند.

۳. روش‌شناسی

پژوهش حاضر که از نوع توصیفی و تطبیقی است، به راهکارهای اتخاذشده مترجمان برای ترجمه تابوها با توجه به فرهنگ فارسی و بر اساس مقررات صدا و سیمای ایران—به‌عنوان یک نهاد دولتی—در دوبله یک قسمت از یک سریال کارآگاهی معروف (قسمت «لانه زنبور») از انگلیسی به فارسی می‌پردازد. علت انتخاب این سریال آشنایی مخاطبان فارسی زبان با این اثر است چرا که سالها پیش این سریال از رسانه ملی نمایش داده شد و تا به امروز نیز تقریباً هرساله در جدول پخش شبکه‌های مختلف سیما گنجانده می‌شود، همچنین وجود تعداد زیادی موارد فرهنگی است که در فرهنگ فارسی تابو به حساب می‌آیند. وجود ترجمه و دوبله رسمی از این سریال نیز منبعی موثق برای کار پژوهش در اختیار ما قرار می‌دهد. و نکته دیگر اینکه چون سریال موجود کارآگاهی می‌باشد اتخاذ راهکارهای ترجمه برای عناصر موجود در فیلم—مانند تابو که در این پژوهش مدنظر بود—از حساسیت بالایی برخوردار می‌باشد چرا که قرار است معمایی مطرح و در پایان گره‌گشایی شود.

---

۲۵. Karamitroglou

۲۶. Ljung

۳.۱. روش تحقیق

مرحلهٔ اول، شناسایی موارد تابوی این سریال در نسخهٔ دوبله‌شدهٔ صدا و سیما بود. تجزیه و تحلیل بر اساس طبقه‌بندی کلمات تابو پیشنهادی شریفی و دارچینیان (۱۳۸۸) انجام شد. در مجموع ۳۹ مورد تابوی رفتاری و زبانی استخراج شدند. راهکارهای ترجمه بر اساس نمونه‌های به‌دست آمده در نسخه فارسی و بر اساس راهکارهای معرفی شده از سوی وثوقی و اعتماد حسینی (۲۰۱۳) شناسایی و دسته‌بندی شدند. این دو محقق در پژوهش خود به سه روش برای ترجمه تابوها اشاره داشته‌اند که عبارت است از: حذف، دستکاری، و حسن تعبیر. بدین ترتیب، انتقال یا عدم انتقال تابوها در ترجمه مورد بحث قرار گرفته و در پایان فراوانی هر یک از راهکارهای ارائه شده با بحث و بررسی مثال‌ها، تبیین گردید.

۴. تجزیه و تحلیل داده

در نسخهٔ دوبله‌شده این قسمت، از روش‌های زیر برای بخش‌های حاوی عبارات و/یا صحنه‌های تابو استفاده شده است. به‌طور کلی محقق این مقاله روش‌های به‌کاررفته برای ترجمهٔ تابوهای موجود در این فیلم را به شرح زیر طبقه‌بندی می‌کند:

الف) حذف کامل تابو (حذف گفتگوها و صحنه‌ها)

ب) حذف ناقص تابو (حذف صحنه‌های حاوی تابو و حفظ گفتگوها).

ج) ترجمه تابو با غیرتابو

د) تغییر موضوع گفتگو

ه) شیوهٔ ترکیبی (معمولاً با حذف تابو و ترکیب یک یا چند مورد از راهکارهای قبلی)

باتوجه‌به چهارچوب نظری ارائه شده از سوی وثوقی و اعتماد حسینی (۲۰۱۳)، پژوهشگر

مقالهٔ حاضر موارد «الف» و «ب» را به‌عنوان حذف، مورد «ج» را به‌عنوان حسن تعبیر و موارد «د»

و «ه» را ذیل دستکاری بررسی می‌کند.

چند نمونه از راهکارهای شناسایی‌شده در زیر آمده است.

نمونه اول: حذف کامل

به دلیل وجود این عکس که با توجه به نوع پوشش در فارسی تابو محسوب می‌شود، صحنه و دیالوگ مربوط به خانم لانگتون به عنوان مدل لباس، حذف شد.

نمونه دوم: حذف کامل

خانم لانگتون در مراسم جشن دهکده حضور دارد و دوست پسر قبلی او نیز آنجا دیده می‌شود.

در یک صحنه، خانم لانگتون در حال ورود به چادری دیده می‌شود. او در حال صحبت با دوست پسر قبلی خود است که نقش دلچک را در جشن بازی می‌کند، سپس به سراغ نوشیدنی می‌روند. به دلیل بوسیدن یکدیگر که در فرهنگ فارسی یک تابو است، این دیدار در نسخه دوبله شده حذف شد، در حالی که خود دیدار، سرنخی برای ایجاد تعلیق برای بینندگان برای حدس زدن پایان است. صورت پسر با آبرنگ پوشیده شده بود. بنابراین، به دلیل بوسیدن، رنگ قرمز روشن هنوز روی لبان خانم لانگتون دیده می‌شد. او فنجان چای را سرکشید و پوآرو از روی این رنگ قرمز برجای مانده روی فنجان به حضور خانم لانگتون در آن دیدار پی برد و از آن به عنوان سرنخی برای حدس زدن رفتارهای بعدی و روابط بین آن دو شخصیت استفاده کرد.

نمونهٔ سوم: شیوهٔ ترکیبی (حفظ صحنه تابو و تغییر موضوع گفتگو)

خانم لانگتون و نامزدش برای نوشیدن یک فنجان چای به مکانی می‌روند. آنها در مورد دوست پسر قبلی خانم لانگتون که در این مراسم نقش دلچک دارد، صحبت می‌کنند. ما صحنهٔ ملاقات را داریم (به‌استثنای حذف جزئی) اما موضوع گفتگوی آنها به چیزی غیرمرتبط با فیلم تغییر کرده است، در حالی که در فیلم اصلی این گفتگو به‌عنوان یک سرخ، وقایع بعدی داستان را روشن می‌کند. در کمال تعجب، نامزد خانم لانگتون در فیلم به عنوان برادرش معرفی شد. باز هم این جایگزینی برای «این تابو» (کلمهٔ نامزد به خودی خود یک کلمه تابو نیست، اما از آنجایی که آنها با یکدیگر در یک خانه زندگی می‌کنند، این رابطه در فرهنگ فارسی پذیرفته نشده است)، باعث شد بینندگان در روابط بعدی و حوادث پیش‌آمده میان آن دو احساس سردرگمی کنند.

نمونهٔ چهارم: شیوهٔ ترکیبی (حفظ صحنه و تغییر موضوع گفتگو)

کاپیتان هستینگز، دستیار پوآرو، در حال تماشای خانم دین لانگتون است که دارد از چادر بیرون می‌آید. با کمال تعجب می‌گوید: «دین! مدلینگ!» در حالی که در نسخه فارسی این جمله با این کلمات جایگزین شده بود: «دین! حرفه‌ایه!» که هیچ ارتباطی با موضوع فیلم ندارد.

نمونه پنجم: تغییر موضوع گفتگو

خانم لانگتون، پوآرو و هستینگز را به «شوی مد لباس» دعوت می‌کند. این دعوت‌نامه دادن به هر دوی آنها در نسخه فارسی حفظ شد، اما برای «fashion show» معادل «نمایش» استفاده شد. پوآرو و هستینگز برای دیدن یک نمایش دعوت می‌شوند. بدین ترتیب موضوع گفتگو کاملاً تغییر کرده است.

نمونه ششم: حذف کامل

بعد از دریافت دعوت‌نامه پوآرو و دستیارش در مراسم دعوت‌شده حضور پیدا می‌کنند اما

به دلیل وجود تصاویر تابو (داستن پوشش نامناسب) و روابط تابو، صحنه مربوط و تمام گفتگوهای آن حذف شد. اطلاعات تکمیلی در مورد رابطهٔ خانم لانگتون و دوست پسر قبلی و نامزد جدیدش که در صحنهٔ حضور پوآرو و هستینگز در «شوی مد لباس» به بینندگان منتقل می‌شود از طریق نسخهٔ دوبله منتقل نشد.

نمونهٔ هفتم: شیوه ترکیبی (حفظ برخی صحنه‌های فیلم، حذف برخی از قسمت‌ها و جایگزینی گفتگوها با برخی دیالوگ‌های ایجاد شده توسط مترجم)
با انجام حذف در این قسمت پایان داستان تا حدی تغییر کرده است.

در صحنه‌ای دیده می‌شود که خانم لانگتون که در حال رانندگی با اتومبیل خود است، نزدیک دهکده تصادف می‌کند. او با نامزدش تماس می‌گیرد و در مورد وضعیت پیش‌آمده توضیح می‌دهد. مکالمه انگلیسی پوآرو و نامزد خانم دربارهٔ این تصادف به شرح زیر است:

'Quite deliberately, Deane, she drives the car into the tree in order to spend two days away from you, two days which she will spend in the company of M. Claude Langton.'

نسخهٔ دوبله:

«ترمز ماشین ایرادی ندارد. دین میدونه خطری از طرف برادرش متوجه‌شه بنابراین تصمیم می‌گیره هر طور که شده خود را از این مهلکه نجات بده.»
به دلیل اینکه چنین روابطی بین جنس مخالف در فرهنگ مقصد تابو محسوب می‌شود مترجم موضوع گفتگو را کاملاً تغییر داده است. این صحنه و گفتگوها یکی از سرخ‌هایی است که از سوی کارآگاه داستان برای کشف حقیقت به کار می‌رود در صورتی که در دوبلهٔ فارسی با وجود چنین تغییرات و حذفیات سرخ کاملاً از بین رفته است.

نمونهٔ هشتم: شیوه ترکیبی (حفظ صحنه‌ها و تغییر موضوع گفتگو)

موسیو پوآرو به خانه هریسون (نامزد خانم لانگتون) رفت و متوجه شد که او قصد دارد خودش را بکشد و مرگ خود را طوری برنامه‌ریزی کند که نامزدش مجرم شناخته شود. مخاطب در طول داستان متوجه می‌شود که هریسون از سرطان رنج می‌برد و فقط ۶ ماه دیگر زنده است. در نسخه دوبله‌شده، این دلیل تصمیم هریسون برای خودکشی بود. اما در گفتگوی زبان اصلی، می-

شنویم که او سم را خورده است زیرا می‌دانست نامزدش با دوست پسر قدیمی‌اش فرار کرده است.

به دلیل وجود روابط تابو در فیلم، در نسخه فارسی حذف و تغییر موضوع گفتگو مشاهده می‌شود. بدین ترتیب، پایانی کاملاً نامرتب به طرح داستان برای مخاطب رقم می‌خورد که ارتباط آن را با گفتگوها و صحنه‌های ایجاد شده بین شخصیت‌ها مخدوش می‌کند.

نمونه نهم: تغییر موضوع گفتگو

'Because she knows it will break your heart, she cannot bring herself to reveal to you her secret affair'.

«برای اینکه شما در صدد تلافی برنیابید این ملاقات را پنهانی انجام می‌دهد.»

نمونه دهم: تغییر موضوع گفتگو

'There is a photograph of his former sweetheart.'

«مدارک قابل توجهی وجود دارد.»

کلمه تابو حذف شد. مکالمه تابو با گفتگوی غیرتابو جایگزین شد.

نمونه یازدهم: تغییر موضوع گفتگو

'You have lost the girl you love.'

«عزیز من تو متوجه اشتباهت شدی اجازه بده آنها با هم ازدواج کنند.»

جایگزینی جمله غیرتابو برای تابوهای موجود در فیلم اصلی؛ مترجم این جمله را به نسخه فارسی اضافه کرد تا با تغییرات قبلی به دلیل حذف برخی از قسمت‌ها—بخش‌های مربوط به روابط خانم

لانگتون با دوست پسر قبلی و نامزد فعلی—مطابقت داشته باشد.

نمونهٔ دوازدهم: شیوهٔ ترکیبی (حذف و جایگزینی با موضوع دیگر)

'He and Molly were engaged to be married.'

«او و مولی نامزد بودند. او امسال فارغ‌التحصیل می‌شه.»

در این بخش تابویی مشاهده نمی‌شود ولی به این دلیل که این دو فرد قبلاً در فیلم فارسی به عنوان خواهر و برادر معرفی شده‌اند در حالی که به‌عنوان دو دوست در یک خانه زندگی می‌کردند که در فرهنگ فارسی تابو نامیده می‌شود. در اینجا مترجم موضوع گفتگو را تغییر داده است چون در نسخه فارسی از ازدواج آنها صحبتی به‌میان نمی‌آید مترجم برای جبران حذف تابوها در قسمتهای قبلی جمله‌ای را اضافه کرده که کاملاً به موضوع فیلم نامرتب است.

نمونهٔ سیزدهم: جایگزینی تابو با غیر تابو

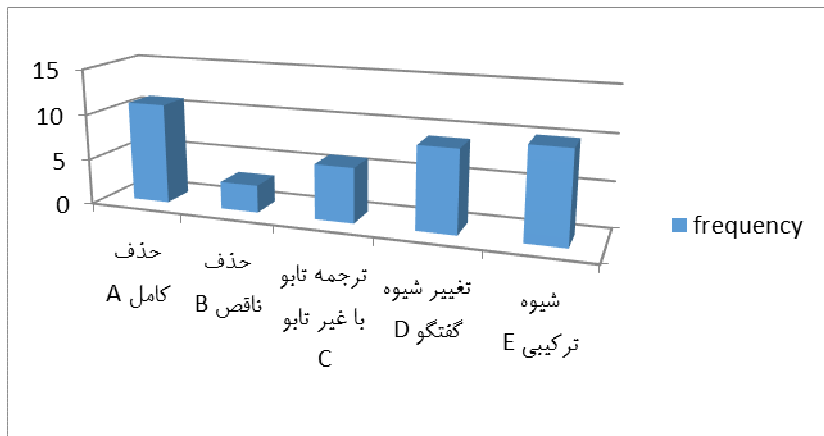
'This is my fiancée' «این خواهرمه»

'Her boyfriend' «نامزدش»

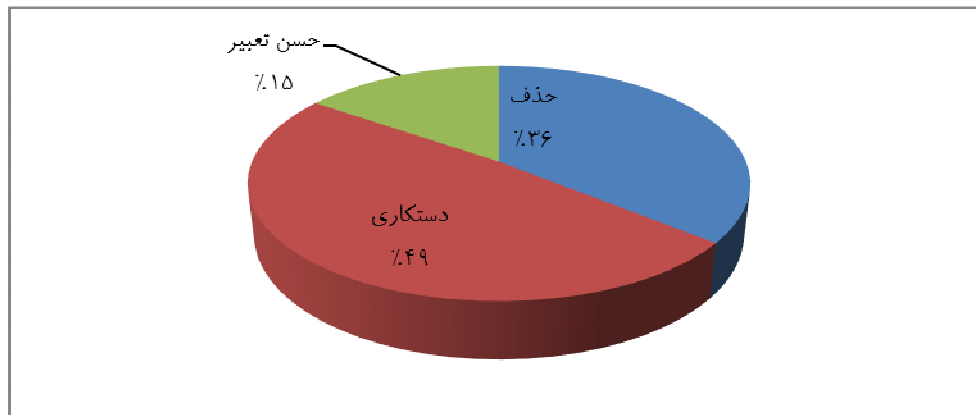
جدول ۲. فراوانی و درصد راهکارهای به‌کاررفته برای ترجمه تابو

درصد	فراوانی	راهکارهای اتخاذ شده برای ترجمه تابو	
28	۱۱	راهکارهای شناسایی‌شده توسط پژوهشگر مقاله	A
		حذف کامل تابو	حذف
7.6	۳	حذف ناقص تابو	B
15.3	۶	ترجمه تابو به غیر تابو	C
23	۹	تغییر موضوع گفتگو	D
25.6	۱۰	شیوهٔ ترکیبی	E

شکل ۱: فراوانی راهکارهای به کاررفته برای ترجمه تابو

شکل ۲: درصد راهکارهای به کاررفته برای ترجمه تابوها بر اساس راهکارهای معرفی شده و ثوقی و اعتماد حسینی (۲۰۱۳)

۵. بحث و نتیجه گیری

ترجمه عناصر تابو همواره چالش‌هایی را از لحاظ فرهنگی بر سر راه مترجمان قرار می‌دهد. معمولاً با توجه به آنچه در مرور مطالعات پیشین ذکر شد در ترجمه این عناصر تمایل به «حذف» یا «جایگزینی تابو با غیرتابو» و به نحوی «خنثی‌سازی تابو» پرکاربردترین راهکار به‌شمار می‌روند و ترجمه «تابو به تابو» در بسیاری از موارد پذیرفته نیست. بدن ترتیب، تأثیرات نامطلوب ناشی از اعمال این راهکارها را در ترجمه برخی آثار نمی‌توان از نظر دور داشت.

بر اساس دسته‌بندی شریفی و دارچینیان (۱۳۸۸) برای ترجمه تابو، در این فیلم

اصطلاحات تابو در قسمت مورد بررسی بیشتر متعلق به گروه (الف) و (ب) یعنی روابط دختر و پسر قبل از ازدواج مانند دوست پسر، دوست دختر و روابط خصوصی زن و مرد مانند بوسیدن و دست دادن و تماس فیزیکی و ... غیره بودند و بعد از آن بقیهٔ تابوهای یافت‌شده در دسته‌بندی (و) یعنی رفتارهای غیراخلاقی مانند پوشش نامناسب در جامعه قرار گرفتند. نمونه‌ای برای انواع دیگر تابو یافت نشد.

از سوی دیگر، بیشتر تابوهای به‌کاررفته از نوع تابوی رفتاری (صحنه‌هایی که شخصیت‌ها رفتار و عملی انجام می‌دهند که در جامعهٔ اخلاقی و مناسب به‌شمار نمی‌رود) محسوب می‌شدند البته نباید تابوی زبانی (استفاده از کلمات تابو) را نیز از نظر دور داشت زیرا کل داستان در خصوص گفتگوها و رفتارهای زن و مردی اتفاق می‌افتد که از کلمات دوست دختر و دوست پسر در اثر اصلی برای روابط آنها استفاده شده است.

سؤالات پژوهش عبارت بودند از این که تابوهای موجود در این سریال بیشتر مربوط به کدام یک از طبقه‌بندی‌های شریفی و دارچینیان (۱۳۸۸) بوده است؟ و در نسخهٔ دوبلهٔ فارسی این سریال کارآگاهی، مترجم از چه راهکارهایی جهت ترجمهٔ تابو استفاده کرده است؟ در مجموع ۳۹ مورد تابو شناسایی شد. طبق یافته‌های پژوهش، بیشترین فراوانی مربوط به راهکار «حذف کامل» تابو بود که در ۱۱ مورد یافت شد (۲۸ درصد)، بعد از آن، شیوهٔ ترکیبی (۲۵ درصد) در ۱۰ مورد از نمونه‌ها به‌کار رفته است. در این شیوه مترجم سعی کرده است حذف کامل یا ناقص تابو و تغییر موضوع گفتگو و یا تبدیل تابو به غیرتابو را با هم به‌کار ببرد. تغییر موضوع گفتگو که از حیث فراوانی در مرتبه سوم قرار دارد (۲۳ درصد) برای جایگزینی تابوها (به‌خصوص تابوهای زبانی) با موضوعاتی تقریباً نامرتب مبادرت نماید تا گفتگو یا رفتار ناپسند و غیرقابل قبول در فرهنگ مقصد مطلوب واقع شود. راهکار آخر نیز حذف ناقص تابو (۷٫۶ درصد) بود که در سه مورد یافت شد و در این راهکار حذف صحنه‌های حاوی تابو (تابوهای رفتاری) مشاهده شد در حالی که گفتگوهای موجود حفظ شدند و از بین نرفتند. بر اساس راهکارهایی که وثوقی و اعتماد حسینی (۲۰۱۳) معرفی کرده‌اند، در مجموع ۳۶ درصد «حذف»، ۱۵ درصد «حَسَن تعبیر» و ۴۹ درصد «دستکاری» مشاهده می‌شود.

لازم به ذکر است که این راهکارهای اتخاذ شده تأثیراتی بر طرح داستان و گره‌گشایی‌ها دارند، یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که پس از مواجهه با برخوردهای فرهنگی بین نسخه مبدأ و مقصد، مترجم فیلم داد عناصر نامناسب (تابو) را با عناصر قابل قبول‌تر جایگزین کند و صحنه‌های تابو (تابوهای رفتاری) یا گفتگوهای تابو (تابوهای زبانی) را به کلی حذف کند. برخی راهکارهای ترجمه، مانند «حذف» و «تغییر موضوع گفتگوها» (دستکاری)، در دوبله فارسی روی فهم داستان تأثیر گذاشته و به نظر می‌رسد قسمت‌هایی از داستان مخدوش شده است. تعلیق در دوبله فارسی در برخی صحنه‌ها کاملاً از بین رفته است و می‌توان به دلیل تحریف بسیاری از گفتگوها و شفاف‌سازی‌های نامناسب در اثر دوبله‌شده، حادثه بعدی را حدس زد. حذف بسیاری از صحنه‌ها و گفت‌وگوهایی که اتفاقات داستان را به هم پیوند می‌دهد باعث سردرگمی بیننده فارسی‌زبان شده است، زیرا به دلیل حذفیات، سرخ‌های زیادی از دست رفته است و با پایانی ناگهانی مواجه می‌شوند.

یافته‌های مربوط به استفاده از راهکارها در ترجمه تابو حاکی از آن است که صدا و سیمای جمهوری اسلامی ترجیح می‌دهد آن بخش از هنجارهای زبان مبدأ را رعایت کند که مطابق با مقررات ترجمه و دوبله در ایران است. همان‌طور که مشاهده می‌شود در تمام نمونه‌های استخراج شده، تابوها با غیرتابو در زبان فارسی جایگزین شده‌اند (حسن تعبیر)، گفتگوها و رفتارها به صورت ناقص یا کامل حذف شده (حذف) و یا این که به‌طور کلی موضوع گفتگو تغییر کرده (دستکاری) تا هنجارهای زبان مقصد رعایت شوند. در هیچ کدام از نمونه‌ها تابوها در زبان فارسی منتقل نشده‌اند (ترجمه تابو به تابو دیده نمی‌شود) و حتی در مواردی به دلیل برطرف شدن ابهامات ناشی از حذف تابو واردی به دوبله فارسی اضافه شده است. به نظر می‌رسد که صدا و سیمای داخلی، رعایت هنجارهای فرهنگی-اجتماعی زبان مقصد را ترجیح می‌دهند و این امر حاکی از آن است که زبان و فرهنگ فارسی انتقال تابو را بدون تعدیل نمی‌پذیرد. پژوهشگر مقاله حاضر معتقد است که در فرهنگ فارسی برای تولید آثار دوبله به مقبولیت اثر دوبله شده در جامعه مقصد توجه شده است، چرا که مترجمان باید اصول و خط مشی‌های تعیین شده از سوی سازمان ناظر و قابل قبول فرهنگ و زبان مخاطب را رعایت کنند. بدین ترتیب، می‌توان گفت که گره‌گشایی‌ها در فیلم دوبله‌شده به

زبان فارسی به دلیل تغییرات زیادی که در اثر حذف تابوها ایجاد شده بسیار با فیلم اصلی متفاوت است.

در فیلم‌هایی شبیه مورد بررسی در این پژوهش، شاید بهتر بود که مترجمان از ترجمه‌ی کل اثر چشم‌پوشی می‌کردند تا اینکه بخواهند به دلیل پایبندی به هنجارهای زبان و فرهنگ مخاطب با ایجاد تغییرات نامناسب، داستانی جدید در فرهنگ مقصد بیافرینند که از خود اثر به مراتب فاصله گرفته و مهم‌تر آنکه جذابیت و انتقال مفهوم نیز دستخوش تغییراتی گردیده است.

منابع:

- شریفی، ش. و دارچینیان، ف. (۱۳۸۸)، «بررسی نمود زبانی تابو در ترجمه‌ی فارسی»، *زبان‌شناسی و گویش‌های خراسان*، ۱، ۱۴۱-۱۲۷.
- قاضی‌زاده، خ. و مردانی، و. (۱۳۹۱). «بررسی راهبردهای مترجمان در ترجمه‌ی تابوهای غربی در دوبله‌ی فیلم‌های انگلیسی زبان به فارسی». *فصلنامه مطالعات زبان و ترجمه*، ۱۰۰-۸۵.
- Allan, K., & Burridge, K. (2006). *Forbidden Words: Taboo and the Censoring of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Andersson, L. & Trudgill, P. (1990). *Bad Language*. New Jersey: Basil Blackwell.
- Ávila-Cabrera, J.J. (2015). 'An Account of the Subtitling of Offensive and Taboo Language in Tarantino's Screenplays'. *Sendebarr*, 26, 37-56.
- Ávila-Cabrera, J.J. (2016). 'The Treatment of Offensive and Taboo Terms in the Subtitling of 'Reservoir Dogs' into Spanish'. *Málaga: TRANS*. 25-40.
- Ávila-Cabrera, J.J. (2020). 'Profanity and Blasphemy in the Subtitling of English into European Spanish: Four Case Studies Based on a Selection of Tarantino's Films'. *Quaderns*, 27. pp. 125-41.
- Bigdeloo, M. (2022). Translating Taboo Language in the 1390s: The case of the Catcher in the Rye. *Translation Studies Quarterly*, 19 (76), 75-90.
- Davoodi, Z. (2009). 'On the Translation of the Taboos'. Retrieved from <http://www.translationdirectory.com/articles/article2052.php>
- Gao, Ch. (2013). *A sociolinguistic study of English taboo language*. China: Academy publisher.
- Gholami, N., & Rahbar, M. (2018). 'Censorship Strategies in the Subtitled Version of Animated Movies from English into Persian'. *International Journal of Advanced*

Multidisciplinary Scientific Research. 1(4).
<http://doi.org/10.31426/ijamsr.2018.1.4.218>

- Hashemian, M. (2015). 'Taboos in IRIB's dubbed Hollywood movies: a look at translation of culture-bound elements'. Presented in The second National Applied Research Conference on English Language Studies, January 28-30, University of Tehran, Iran.
- Khoshsaligheh, M., & Ameri, S. (2014). 'Translation of Taboos in Dubbed American Crime Movies into Persian'. *T&I Review*, 4 (2), 25–5.
- Khoshsaligheh, M, et al. (2018). 'A socio-cultural study of taboo rendition in Persian fansubbing: an issue of resistance'. *Language and Intercultural Communication*, 18(6), 663–680.
- Pratama, A.D.Y. (2016). 'Taboo words and their translation in subtitling: A case study in "The Help"'. *RETORIKA: Jurnal Ilmu Bahasa*, 2 (2), 350-363. Available Online at <http://ejournal.warmadewa.ac.id/index.php/jret> DOI: 10.22225/jr.2.2.362.350-363
- Settanyakan, C. (2021). "Translation Strategies of Taboo Words from English into Thai for Film Subtitling". *THE LIBERAL ARTS JOURNAL, MAHIDOL UNIVERSITY*, 4 (2), 302–57, <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/lajournal/article/view/251414>
- Toury, G. (1995). *Discriptive translation studies and beyond*. Amsterdam: John Benjamins.
- Vossoughi, H., & Etemad Hosseini, Z. (2013). 'Norms of translating taboo words and concepts from English into Persian after the Islamic revolution in Iran'. *Journal of Language and Translation*, 2(5), 1–6.
- Widhi, L.I., et al., (2019). 'An Analysis of the Translation of Taboo Words. In 'Central Intelligence Movie'. *Lingua: JURNAL ILMIAH*, 15 (2).
- Wu, S. & Wan, Q. (2021) 'Euphemistic Strategies Used in Subtitling English Taboo Expressions into Chinese: A Case Study of *Big Little Lies*'. *Open Journal of Social Sciences*, 9, 397–406.
- Yule, G. (2010). *The study of language* (4th ed.). Cambridge, England: Cambridge University Press.